

Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö

Lääkärikirja Duodecim

15.9.2022

Naistentautien ja synnytysten erikoislääkäri Aila Tiitinen

- Suojaikärajat
- Milloin epäillään
- Tutkiminen
- Kirjallisuutta

Keskeistä

- Lapsen seksuaalisella hyväksikäytöllä tarkoitetaan lapsen koskemattomuutta loukkaavia tekoja. Yleensä kyse on muista teoista kuin sukupuoliyhteydestä.
- Lapseen kohdistuvan seksuaaliväkivallan ja vakavien pahoinpitelyjen epäilyjen selvittelyt on keskitetty yliopistollisiin sairaaloihin ja asiaan perehtyneisiin keskussairaaloihin.
- Seksuaalista hyväksikäyttöä epäiltäessä asia tutkitaan poliisin, lastensuojeluviranomaisten ja terveydenhuollon yhteistyönä.
- Psykososiaalisen tuen ja hoidon tarpeen arviointi toteutetaan yksilöllisesti kaikille seksuaalista hyväksikäyttöä kokeneille lapsille.

Lapsen seksuaalisella hyväksikäytöllä tarkoitetaan lapsen koskemattomuutta loukkaavia tekoja, joihin kuuluvat mm. lapseen kohdistuva tirkistely, lapsen saattaminen paljastamaan sukupuolielimensä tai kuvaaminen seksuaalisessa tarkoituksessa, lapsen saattaminen katsomaan pornografista materiaalia tai toisen henkilön sukupuolielimiä, lapsen seksuaalinen koskettelu tai lapseen kohdistuva seksuaalinen väkivalta, lapsen saattaminen koskettamaan toisen henkilön sukupuolielimiä tai osallistumaan sukupuoliseen toimintaan, yhdyntä tai sen yritys ja lapsiprostituutio.

Suomalaisen kouluterveyskyselyn mukaan seksuaalisen hyväksikäytön kokemusten esiintyvyys on 9.-luokkalaisilla tytöillä 10–13 % ja pojilla 3–4 %. Vuonna 2018 uhreista 13 % oli poikia. Lapsiin kohdistuva epäilty seksuaaliväkivalta on usein toistuvaa.

Suojaikärajat

Lain mukaan lapsen seksuaalinen suojaikäraja on 16 vuotta. Perhepiirissä tapahtuvassa lapsen seksuaalisessa hyväksikäytössä suojaikäraja on 18 vuotta. Mikäli seksuaalinen hyväksikäyttö kohdistuu alle 16-vuotiaaseen tai perheessä alle 18-vuotiaaseen lapseen, on kysymyksessä rikos. Terveydenhuollon ammattihenkilöillä on lastensuojelulaissa lakisääteinen ilmoitusvelvollisuus, jos he työssään kohtaavat tilanteen, jossa on syytä epäillä lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä. Epäillyissä tapauksissa tehdään lastensuojeluilmoitus sekä ilmoitus poliisille.

Milloin epäillään

Epäily seksuaalisesta hyväksikäytöstä syntyy esimerkiksi lapsen puheiden tai oudon käyttäytymisen perusteella. Mikään yksittäinen oire tai käyttäytymisen muoto ei ole osoitus seksuaalisesta hyväksikäytöstä mutta voi silti antaa aiheita lapsen tilanteen selvittämiseen. Seksuaalinen hyväksikäyttö voi laukaista ruumiillista oireilua; oireiden laatu riippuu usein lapsen iästä. Psykkinen oireilu voi olla monimuotoista. Seksuaalisesti hyväksikäytetyillä lapsilla voi esiintyä tunne-elämän ja käyttäytymisen muutoksia ja oireita (esim. masentuneisuus, ahdistuneisuus, itsetuhoinen tai

aggressiivinen käytös) sekä toiminnallisia häiriöitä (esim. syömisvaikeudet, unihäiriöt, kastelu, ummetus, tuhriminen).

Ulkoisia merkkejä, joiden perusteella seksuaalista hyväksikäyttöä on syytä epäillä, ovat esimerkiksi turvotus, mustelmat tai haavaumat sukupuolielimissä tai peräaukon ympäristössä sekä reisien sisäpinnan mustelmat, haavaumat tai ruhjeet.

Vuoden 2012 alusta lähtien muun muassa sosiaali- ja terveydenhuollon, opetustoimen ja nuorisotoimen palveluksessa olevilla ja kaikilla terveydenhuollon ammattihenkilöillä on velvollisuus salassapitovelvollisuuden estämättä tehdä ilmoitus poliisille aina, kun heillä on tehtävässään tietoon tulleiden seikkojen perusteella syytä epäillä alle 18-vuotiaaseen kohdistunutta seksuaalirikosta. Lapsen seksuaalisen hyväksikäytön epäilyssä on velvollisuus lisäksi tehdä lastensuojeluilmoitus sosiaalitoimeen lapsen tilanteen turvaamiseksi ja tutkimiseksi.

Tutkiminen

Seksuaalista hyväksikäyttöä epäiltäessä asia tutkitaan poliisin, lastensuojeluviranomaisten ja terveydenhuollon yhteistyönä. Poliisi johtaa rikostutkimusta ja kerää esitutkinta-aineistoa. Lastensuojeluviranomainen vastaa lapsen huollon, hoivan ja turvallisuuden takaamisesta. Terveydenhuollon tehtävänä on tutkia lapsen somaattinen ja psyykkinen terveys, arvioida hoidon tarve sekä antaa virka-apua poliisille lapsen haastattelussa.

Alle 16-vuotiaiden lasten somaattiset tutkimukset on keskitetty erikoissairaanhoidon ja 16 vuotta täyttäneiden tutkimukset Seri-tukikeskuksiin.

Lapsen lisätutkimukset ja psykiatrinen hoito järjestetään lasten- ja nuorisopsykiatrisen tutkimus- ja hoitokäytännön mukaisesti.

Seksuaalisen hyväksikäytön tutkiminen edellyttää asiaan perehtyneisyyttä. Nämä tutkimukset on keskitetty sairaanhoitopiirien antamien ohjeiden mukaan moniammatillisille ryhmille. Tutkimusryhmissä pitää olla mukana lastenlääkäri, gynekologi, psykologi, lastenpsykiatri ja sairaanhoitajia ja muita terveydenhuoltoalan työntekijöitä. Sekä lapselle että perheelle pitää järjestää riittävä psyykkinen tuki tutkimusten aikana ja niiden jälkeen.